Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (stora avdelningen)

den 28 januari 2025*

”Begäran om förhandsavgörande – Konkurrens – Artikel 101 FEUF – Direktiv 2014/104/EU – Skadestånd vid överträdelse av konkurrensrätten – Artikel 2 led 4 – Begreppet skadestånd – Artikel 3.1 – Rätt till full ersättning för den skada som lidits – Överföring av skadeståndsfordringar till en tillhandahållare av juridiska tjänster – Nationell rätt som inte erkänner talerätten för en sådan tillhandahållare vad gäller att väcka grupptalan för att driva in dessa fordringar – Artikel 4 – Effektivitetsprincipen – Artikel 47 första stycket i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna – Rätt till ett effektivt domstolsskydd”

I mål C-253/23,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Landgericht Dortmund (Regionala domstolen i Dortmund, Tyskland) genom beslut av den 13 mars 2023, som inkom till domstolen den 20 april 2023, i målet

ASG 2 Ausgleichsgesellschaft für die Sägeindustrie Nordrhein-Westfalen GmbH

mot

Land Nordrhein-Westfalen,

ytterligare deltagare i rättegången:

Otto Fuchs Beteiligungen KG,

Bundeskartellamt,

meddelar

DOMSTOLEN (stora avdelningen)

sammansatt av ordföranden K. Lenaerts, avdelningsordförandena F. Biltgen, K. Jürimäe (referent), C. Lycourgos, I. Jarukaitis, A. Kumin, N. Jääskinen och D. Gratsias samt domarna E. Regan, I. Ziemele, J. Passer, Z. Csehi och O. Spineanu-Matei,

generaladvokat: M. Szpunar,

justitiesekreterare: enhetschefen D. Dittert,

* Rättegångsspråk: tyska.

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 7 maj 2024,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

– ASG 2 Ausgleichsgesellschaft für die Sägeindustrie Nordrhein-Westfalen GmbH, genom R. Lahme och A. Ruster, Rechtsanwälte,

– Land Nordrhein-Westfalen, genom J. Haereke, D. Hamburger, C. Kusulis, S.O. Nündel, G. Schwendinger, F. Süß och K. Teitscheid, Rechtsanwälte,

– Otto Fuchs Beteiligungen KG, genom J.-H. Allermann och C. Thiel von Herff, Rechtsanwälte,

– Bundeskartellamt, genom J. Nothdurft och K. Ost, båda i egenskap av ombud,

– Tysklands regering, genom J. Möller och R. Kanitz, båda i egenskap av ombud,

– Europeiska kommissionen, genom A. Keidel och G. Meeβen, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 19 september 2024 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 101 FEUF, jämförd med artikel 4.3 FEU och artikel 47 första stycket i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad stadgan), samt av artikel 2 led 4, artikel 3.1 och artikel 9 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/104/EU av den 26 november 2014 om vissa regler som styr skadeståndstalan enligt nationell lagstiftning för överträdelser av konkurrensrättsliga bestämmelser i medlemsstaterna och i Europeiska unionen (EUT L 349, 2014, s. 1).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan ASG 2 Ausgleichsgesellschaft für die Sägeindustrie Nordrhein-Westfallen GmbH (nedan kallat ASG 2) och Land Nordrhein-Westfalen (delstaten Nordrhein-Westfalen, Tyskland) (nedan kallad delstaten). Målet rör en grupptalan avseende skadestånd, som väckts av ASG 2 mot bakgrund av ersättningsanspråk som överlåtits till detta bolag från 32 sågverk. Dessa anspråk har sin grund i att delstaten och andra skogsägare åsidosatt artikel 101 FEUF.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

Stadgan

3 I artikel 47 i stadgan, som har rubriken ”Rätt till ett effektivt rättsmedel och till en opartisk domstol”, föreskrivs följande i första stycket:

”Var och en vars unionsrättsligt garanterade fri- och rättigheter har kränkts har rätt till ett effektivt rättsmedel inför en domstol, med beaktande av de villkor som föreskrivs i denna artikel.”

Förordning (EG) nr 1/2003

4 I skäl 13 i rådets förordning (EG) nr 1/2003 av den 16 december 2002 om tillämpning av konkurrensreglerna i artiklarna [101 och 102 FEUF] (EGT L 1, 2003, s. 1) föreskrivs följande:

”Om företag i samband med ett förfarande som kan leda till att ett avtal eller förfarande förbjuds erbjuder kommissionen att göra sådana åtaganden att dess betänkligheter undanröjs, bör kommissionen kunna fatta beslut som gör dessa åtaganden bindande för de berörda företagen. I besluten om åtaganden bör det fastställas att det inte längre finns någon något skäl att ingripa från kommissionens sida utan att det dras någon slutsats om huruvida en överträdelse har skett eller fortfarande sker. Beslut om åtaganden påverkar inte medlemsstaternas konkurrensmyndigheter och domstolar när det gäller deras befogenheter att konstatera detta och besluta i fallet. Beslut om åtaganden är inte lämpliga i ärenden där kommissionen har för avsikt att ålägga böter.”

5 I artikel 9 i den förordningen, med rubriken ”Åtaganden”, föreskrivs följande i punkt 1:

”När kommissionen avser att fatta ett beslut om att en överträdelse skall upphöra och de berörda företagen erbjuder åtaganden för att undanröja de betänkligheter som kommissionen har delgivit dem i sin preliminära bedömning, får kommissionen genom beslut göra dessa åtaganden bindande för företagen. Ett sådant beslut får fattas för en bestämd period och skall fastställa att det inte längre finns skäl för kommissionen att ingripa.”

Direktiv 2014/104

6 Skälen 4, 12 och 13 i direktiv 2014/104 har följande lydelse:

”(4) Rätten till ersättning enligt unionsrätten för skada som uppkommit vid överträdelse av unionens konkurrensrätt och nationell konkurrensrätt innebär att varje medlemsstat måste ha processuella regler som säkerställer att denna rätt utövas effektivt. Behovet av effektiva processrättsliga rättsmedel följer också av rätten till effektivt domstolsskydd enligt artikel 19.1 andra stycket [FEU] och artikel 47 första stycket i [stadgan]. Medlemsstaterna bör sörja för effektivt rättsligt skydd på de områden som omfattas av unionsrätten.

…

(12) Detta direktiv bekräftar gemenskapens regelverk vad gäller rätten till ersättning för skada som orsakats av överträdelser av unionens konkurrensrätt, särskilt i fråga om talerätt och definitionen av skada, såsom domstolen slagit fast i sin rättspraxis, och föregriper inte en eventuell vidareutveckling därav. Alla som har lidit skada som orsakats av en sådan överträdelse kan kräva ersättning för faktisk skada (*damnum emergens*) och för utebliven vinst (*lucrum cessans*) samt ränta, oberoende av om de kategorierna enligt nationell rätt definieras var för sig eller tillsammans. …

(13) Rätten till ersättning tillkommer alla fysiska eller juridiska personer – såväl konsumenter, företag som offentliga myndigheter – oavsett om det föreligger ett direkt avtalsförhållande med det företag som har begått överträdelsen och oavsett om en konkurrensmyndighet har fastställt att det föreligger en tidigare överträdelse. Detta direktiv bör inte ålägga medlemsstaterna att införa mekanismer för kollektiv prövning för tillämpning av artiklarna 101 och 102 [FEUF]. Utan att det påverkar ersättning för uteblivna möjligheter bör full ersättning inom ramen för detta direktiv inte medföra överkompensation, oavsett av om det sker genom skadestånd i bestraffningssyfte, flerfaldiga skadestånd eller annat skadestånd.”

7 I artikel 1.1 i direktivet föreskrivs följande:

”I detta direktiv anges vissa regler som är nödvändiga för att säkerställa att en person som har lidit skada till följd av ett företags eller en företagssammanslutnings överträdelse av konkurrensrätten effektivt kan utöva sin rätt att kräva full ersättning för denna skada från företaget eller företagssammanslutningen. Vidare fastställs regler som främjar en sund konkurrens på den inre marknaden och undanröjer hinder för den inre marknadens funktion genom att säkerställa ett likvärdigt skydd inom hela [Europeiska] unionen för alla som har lidit sådan skada.”

8 I artikel 2 i detta direktiv anges följande:

”I detta direktiv gäller följande definitioner:

…

4. *skadeståndstalan*: talan enligt nationell rätt genom vilken ett yrkande om skadestånd framställs vid en nationell domstol av en part som påstår sig ha lidit skada, av någon som handlar på vägnar av en eller flera parter som påstår sig ha lidit skada, om unionsrätten eller den nationella rätten ger den möjligheten, eller av en fysisk eller juridisk person som tagit över rättigheten för den part som påstår sig ha lidit skada, inbegripet den person som förvärvat anspråket.

…

12. *slutligt överträdelsebeslut*: ett överträdelsebeslut som inte kan, eller som inte längre kan, bli föremål för ansökan om förnyad prövning genom ordinära rättsmedel.

…”

9 Artikel 3 i direktivet, med rubriken ”Rätt till full ersättning”, föreskriver följande i punkt 1:

”Medlemsstaterna ska säkerställa att alla fysiska eller juridiska personer som har lidit skada som orsakats av en överträdelse av konkurrensrätten ska kunna kräva och få full ersättning för den skadan.”

10 Artikel 4 i direktivet, som har rubriken ”Principen om ändamålsenlighet och likvärdighetsprincipen”, har följande lydelse:

”I enlighet med principen om ändamålsenlighet ska medlemsstaterna se till att alla nationella regler och förfaranden som gäller rätten att yrka skadestånd utformas och tillämpas på ett sätt som inte medför att det i praktiken blir omöjligt eller orimligt svårt att utöva rätten enligt unionsrätten till full ersättning för skada som orsakats av en överträdelse av konkurrensrätten. I enlighet med likvärdighetsprincipen får nationella regler och förfaranden som gäller skadeståndstalan till följd av överträdelser av artikel 101 eller 102 [FEUF] inte vara mindre fördelaktiga för de parter som uppges vara skadelidande än de regler som tillämpas vid liknande skadeståndsmål till följd av överträdelser av nationell rätt.”

11 Artikel 9.1 i detta direktiv har följande lydelse:

”Medlemsstaterna ska se till att en överträdelse av konkurrensrätten som en nationell konkurrensmyndighet eller en överprövningsdomstol har slagit fast i ett slutligt beslut ska anses vara ett faktum som inte kan vederläggas vid skadeståndstalan som väcks vid deras nationella domstolar enligt artikel 101 eller 102 [FEUF] eller nationell konkurrensrätt.”

Tysk rätt

12 1 § punkt 1 i Gesetz über außergerichtliche Rechtsdienstleistungen (Rechtsdienstleistungsgesetz) (lag om utomrättsliga juridiska tjänster) av den 12 december 2007, (BGBl. 2007 I, s. 2840), i den lydelse som är tillämplig i det nationella målet (nedan kallad RDG), har följande lydelse:

”Denna lag reglerar godkännandet för tillhandahållande av utomrättsliga juridiska tjänster i Förbundsrepubliken Tyskland. Syftet med lagen är skydda enskilda, rättsförhållanden och rättsordningen från juridiska tjänster som inte tillhandahålls av kvalificerade personer.”

13 2 § RDG, som har rubriken ”Begreppet juridisk tjänst”, har följande lydelse:

”1) Med juridisk tjänst avses all verksamhet som rör en annan persons faktiska angelägenheter och kräver en juridisk granskning av det enskilda fallet.

2) Oavsett villkoren i punkt 1 ska såsom juridisk tjänst betraktas indrivning av andras fordringar eller av fordringar som överlåtits för indrivning för annans räkning, när indrivningen av fordringarna utgör en separat verksamhet, inbegripet tillhandahållande av juridisk granskning och rådgivning avseende indrivning (indrivningstjänster). Överlåtna fordringar ska i förhållande till den första fordringsägaren inte betraktas som andras fordringar.

…”

14 I 3 § RDG, som har rubriken ”Godkännande avseende tillhandahållande av utomrättsliga juridiska tjänster”, anges följande:

”Självständigt tillhandahållande av utomrättsliga juridiska tjänster utan anknytning till domstolsförfaranden får endast ske i den utsträckning som tillåts i denna lag, i andra lagar eller med stöd av andra lagar.”

15 I 10 § RDG anges följande:

”1) Fysiska och juridiska personer samt företag som inte är juridiska personer och som är registrerade hos den behöriga myndigheten (registrerade personer) får på grundval av särskild sakkunskap tillhandahålla juridiska tjänster inom följande områden:

1. Indrivningstjänster …

…”

16 11 § RDG, med rubriken ”Särskild sakkunskap, yrkesbeteckningar”, har följande lydelse i punkt 1:

”Indrivningstjänster kräver särskild sakkunskap inom de rättsområden som är relevanta för den sökta verksamheten, särskilt inom civilrätt, handelsrätt, värdepappersrätt och bolagsrätt, civilprocessrätt, däribland med avseende på verkställighet och insolvens, samt rättsområdet avseende rättegångskostnader.”

17 I 12 § RDG fastställs villkoren för registrering för att tillhandahålla juridiska tjänster och den föreskriver en auktorisation för att reglera detaljerna, såsom till exempel bevis för sådan teoretisk sakkunskap som avses i 10 § RDG.

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

18 Den 31 mars 2020 väckte ASG 2 talan vid Landgericht Dortmund (Regionala domstolen i Dortmund, Tyskland), som är den hänskjutande domstolen. Talan rörde skadestånd mot delstaten för skada som orsakats av en kartell. ASG 2 hade förvärvat de aktuella anspråken från 32 berörda sågverk i Tyskland, Belgien och Luxemburg (nedan kallade de berörda sågverken).

19 Delstaten Nordrhein-Westfalen (Tyskland) klandrades för att, i vart fall under perioden 28 juni 2005–30 juni 2019, i strid med artikel 101 FEUF ha standardiserat priserna på barrträdsstockar (nedan kallat rundvirke) både för sig själv och för andra skogsägare i delstaten (nedan kallad den ifrågavarande kartellen).

20 Bundeskartellamt (Federala konkurrensmyndigheten, Tyskland) undersökte detta förfarande och antog år 2009 ett beslut om åtaganden med stöd av 32 § i Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen (lag mot konkurrensbegränsningar) och av artikel 101 FEUF, riktat mot delstaten och andra delstater som på liknande sätt var inblandade i försäljningen av rundvirke (nedan kallat 2009 års beslut).

21 De berörda sågverken kräver ersättning från delstaten för den skada som de anser sig ha lidit under hela den ifrågavarande kartellen på grund av de påstått orimliga priser som de fått betala för rundvirke från denna delstat.

22 Därvid överlät vart och ett av de berörda sågverken sin rätt till ersättning för den skada som den ifrågavarande kartellen orsakat, till ASG 2. ASG 2, som i egenskap av ”tillhandahållare av juridiska tjänster”, i den mening som avses i RDG, innehar en auktorisation enligt den lagen, har således vid den hänskjutande domstolen genom en grupptalan yrkat skadestånd för denna skada i eget namn och på egen bekostnad, men för överlåtarnas räkning, i utbyte mot ett arvode i händelse av framgång.

23 Skadeståndsfordran för den skada som orsakats av den ifrågavarande kartellen härrör från de berörda sågverkens inköp av rundvirke för flera hundra tusen euro. För varje enskild överlåtare uppgår inköpens värde till flera tusen eller till och med tiotals tusen transaktioner.

24 Vid den hänskjutande domstolen har delstaten bestritt såväl att talan är välgrundad som att ASG 2 har talerätt. I det sistnämnda avseendet har delstaten gjort gällande att de berörda sågverken har överlåtit sin rätt till ersättning till ASG 2 i strid med RDG, vilket innebär att dessa överlåtelser är ogiltiga. Den auktorisation som ASG 2 har enligt RDG ger nämligen inte ASG 2 rätt att driva in fordringar som uppkommit till följd av skador som härrör från en påstådd överträdelse av konkurrensrätten.

25 Den hänskjutande domstolen har preciserat att i tysk rätt, i fråga om masskador eller skador av ringa värde som berör ett stort antal personer, kan enskildas talan grupperas genom en mekanism för överlåtelse av fordran (*Abtretungsmodell*), som också betecknas som en ”grupptalan avseende indrivning” (*Sammelklage-Inkasso*) (nedan kallad grupptalan avseende indrivning). I detta sammanhang överlåter personer deras presumerade anspråk till en tillhandahållare av juridiska tjänster som har den auktorisation som föreskrivs i RDG och som i princip bemyndigar denne tillhandahållare att i eget namn och på egen bekostnad göra gällande dessa samlade anspråk för överlåtarnas räkning, mot en provision i händelse att talan vinner framgång.

26 Enligt den hänskjutande domstolen har denna praxis erkänts i rättspraxis från Bundesgerichtshof (Federala högsta domstolen, Tyskland) för olika typer av skadeståndstalan, bland annat inom ramen för tvister om uthyrning av fast egendom eller om kompensation till flygpassagerare. Lägre domstolar har däremot tolkat RDG på så sätt att en grupptalan avseende indrivning inte är tillåten på området för ersättning för skada som orsakats av en påstådd överträdelse av konkurrensrätten, i synnerhet när det rör sig om en så kallad *stand-alone*-talan, det vill säga en skadeståndstalan som inte följer på ett slutligt och bindande beslut, bland annat vad gäller fastställandet av de faktiska omständigheterna, från en konkurrensmyndighet som konstaterar en sådan överträdelse (nedan kallad en självständig skadeståndstalan). Bundesgerichtshof (Federala högsta domstolen) har ännu inte haft möjlighet att avgöra denna fråga.

27 Den hänskjutande domstolen anser att tysk rätt inte erbjuder något rättsmedel som är likvärdigt med en grupptalan avseende indrivning, som gör det möjligt att säkerställa ett effektivt genomförande av rätten till ersättning i kartellmål.

28 Det kan således inte garanteras att rätten till ersättning för skada som orsakats av en kartell är effektiv, i synnerhet inte när det gäller skador av ringa värde som berör ett stort antal skadelidande. I ett sådant fall hade nämligen det individuella skadebeloppet varit så lågt att det skulle få enskilda att avstå från att göra gällande den rätt till ersättning som de har enligt unionsrätten.

29 Under dessa omständigheter utgör en grupptalan avseende indrivning den enda ekonomiskt rationella och praktiskt genomförbara möjligheten att kräva en sådan ersättning. Den hänskjutande domstolen anser emellertid att den, i enlighet med bestämmelserna i RDG, såsom dessa har tolkats av vissa nationella domstolar, ska slå fast att de överlåtelser som är i fråga i det nationella målet är ogiltiga, vilket innebär att talan ska ogillas.

30 Den hänskjutande domstolen vill emellertid få klarhet i huruvida unionsrätten utgör hinder för en sådan tolkning av RDG. En sådan tolkning av nationell rätt framstår nämligen som oförenlig med såväl direktiv 2014/104 som den unionsrättsliga effektivitetsprincipen och rätten till ett effektivt domstolsskydd, eftersom den hindrar de personer som lidit skada till följd av den aktuella kartellen från att väcka en grupptalan avseende indrivning.

31 För det första vill den hänskjutande domstolen få klarhet i huruvida en sådan oförenlighet kan härledas ur en jämförelse mellan å ena sidan artikel 3.1 i direktiv 2014/104 – vilken enligt den hänskjutande domstolen föreskriver en rätt – stadfäst i EU-domstolens fasta praxis – för personer som lidit skada till följd av en kartell, att erhålla full ersättning för den skada som kartellen har orsakat – och å andra sidan artikel 2 led 4 i direktivet. Sistnämnda bestämmelse avser nämligen uttryckligen en grupptalan avseende indrivning, eftersom begreppet ”skadeståndstalan”, i den mening som avses i nämnda bestämmelse, omfattar en talan som väckts av ”av en fysisk eller juridisk person som tagit över rättigheten för den part som påstår sig ha lidit skada, inbegripet den person som förvärvat anspråket”.

32 För det andra hyser den hänskjutande domstolen tvivel om huruvida det är förenligt med artikel 4.3 FEU och artikel 101 FEUF att de skadelidande förhindras att väcka en grupptalan avseende indrivning på grund av den tolkning av den nationella rätten som nämns i punkt 29 ovan. Enligt den hänskjutande domstolen kan var och en, såsom framgår av domstolens praxis och av bestämmelserna i direktiv 2014/104, begära full ersättning för en skada som vederbörande har lidit till följd av en överträdelse av konkurrensrätten. Medlemsstaterna bör således säkerställa en effektiv rätt till ersättning för denna skada och följaktligen se till att det inte är omöjligt eller orimligt svårt att utöva denna rätt. Detta ingår i skyddet av allmänintresset av att säkerställa en effektiv konkurrens i unionen.

33 För det tredje vill den hänskjutande domstolen få klarhet i huruvida den omständigheten, att de skadelidande personerna inte kan väcka en grupptalan avseende indrivning till följd av den tolkning av den nationella rätten som nämns i punkt 29 ovan, innebär en kränkning av dessa personers rätt till ett effektivt domstolsskydd enligt artikel 47 första stycket i stadgan, artikel 6.3 FEU och artikel 13 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, undertecknad i Rom den 4 november 1950. I en sådan situation som den som är aktuell i det nationella målet, som avser masskador eller skador av ringa värde som berör ett stort antal personer, skulle de skadelidande nämligen berövas möjligheten att använda sig av det enda effektiva rättsmedel som föreskrivs i nationell rätt för att göra gällande sin rätt till ersättning.

34 Den hänskjutande domstolen har slutligen påpekat den, för det fall att den nationella rätten inte ska anses vara förenlig med unionsrätten, inte har möjlighet att göra en direktivkonform tolkning, eftersom en sådan tolkning skulle vara *contra legem*.

35 Det är mot denna bakgrund av dessa omständigheter som Landgericht Dortmund (Regionala domstolen i Dortmund) beslutade att vilandeförklara målet och att ställa följande tolkningsfrågor till EU-domstolen:

”1) Ska unionsrätten, särskilt artikel 101 FEUF, artikel 4.3 FEU, artikel 47 i [stadgan] och artiklarna 2 led 4 och 3.1 i [direktiv 2014/104], tolkas så, att den utgör hinder för en tolkning och tillämpning av en medlemsstats lagstiftning som innebär att en skadelidande som kan ha åsamkats skada till följd av en överträdelse – som slagits fast i enlighet med artikel 9 i [direktiv 2014/104] eller de nationella bestämmelser som införlivar den med bindande verkan

– av artikel 101 FEUF hindras från att överföra sina anspråk, särskilt när det rör sig om kollektiv skada eller spridda skador, till en godkänd tillhandahållare av juridiska tjänster som agerar som förvaltare, så att denne kan slå ihop dessa anspråk med anspråk från andra påstått skadelidande och göra dem gällande i en talan till följd av beslut som meddelas av de ansvariga konkurrensmyndigheterna (så kallad *follow-on*-talan), när det inte finns andra likvärdiga lagstadgade eller avtalsenliga möjligheter att slå samman skadeståndsanspråk, särskilt på grund av att de inte leder till fullgörelsedomar eller inte är genomförbara av andra processuella skäl eller är objektivt orimliga av ekonomiska skäl, och att det därmed i praktiken är omöjligt eller i vart fall orimligt svårt att lagföra överträdelsen när det rör sig om skador av ringa värde?

2) Ska unionsrätten under alla omständigheter tolkas på detta sätt när talan om aktuella skadeståndsanspråk måste väckas utan att Europeiska kommissionen eller nationella myndigheter i förväg har fattat ett beslut med bindande verkan i den mening som avses i nationella bestämmelser som grundar sig på artikel 9 i [direktiv 2014/104] med avseende på det påstådda åsidosättandet (en … *stand alone*-talan), när det inte finns andra likvärdiga lagstadgade eller avtalsenliga möjligheter att slå samman skadeståndsanspråk för att väcka talan inom ramen för ett tvistemål av de skäl som redan har angetts i fråga 1 och särskilt när en överträdelse av artikel 101 FEUF annars över huvud taget inte skulle kunna lagföras, det vill säga varken genom *public enforcement* (offentlig tillämpning av konkurrensreglerna) eller genom *private enforcement* (privat tillämpning av konkurrensreglerna)?

3) För det fall att åtminstone en av dessa båda frågor ska besvaras jakande, ska då de relevanta bestämmelserna i tysk rätt inte tillämpas om det inte är möjligt att göra en unionsrättskonform tolkning, vilket skulle innebära att överlåtelserna under alla omständigheter skulle ha verkan ur detta perspektiv och att ett effektivt tillvaratagande av rättigheter skulle vara möjligt?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Huruvida den första frågan kan tas upp till prövning

36 Den hänskjutande domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida artikel 101 FEUF, jämförd med artikel 2 led 4, artikel 3.1, artikel 4 och artikel 9.1 i direktiv 2014/104, samt artikel 47 första stycket i stadgan, ska tolkas så, att de utgör hinder för en tolkning av en nationell lagstiftning som innebär att personer som påstår sig ha lidit skada till följd av en överträdelse av konkurrensrätten hindras från att överlåta sin rätt till ersättning till en tillhandahållare av juridiska tjänster för att denne ska kunna göra dem gällande, i grupp, inom ramen för en så kallad *follow-on*-talan, det vill säga en skadeståndstalan som följer på ett slutligt beslut av en konkurrensmyndighet i vilket en sådan överträdelse konstateras (nedan kallad efterföljande skadeståndstalan).

37 Otto Fuchs Beteiligungen, delstaten och kommissionen anser att denna fråga inte kan tas upp till prövning. Talan i det nationella målet ska inte betraktas som en efterföljande utan som en självständig skadeståndstalan.

38 Enligt fast rättspraxis måste den fråga som ställts till domstolen avse en tolkning av unionsrätten som svarar mot ett objektivt behov av det avgörande som den nationella domstolen ska meddela (dom av den 12 januari 2023, DOBELES HES, C-702/20 och C-17/21, EU:C:2023:1, punkt 81, och dom av den 9 januari 2024, G. m.fl. (Utnämning av domare vid allmänna domstolar i Polen), C-181/21 och C-269/21, EU:C:2024:1, punkt 65).

39 Det ankommer uteslutande på den nationella domstolen, vid vilken målet anhängiggjorts och vilken har ansvaret för det rättsliga avgörandet, att mot bakgrund av de särskilda omständigheterna i målet bedöma såväl om ett förhandsavgörande är nödvändigt för att döma i saken som relevansen av de frågor som ställs till EU-domstolen. EU-domstolen är följaktligen i princip skyldig att meddela ett förhandsavgörande när de frågor som ställts av den nationella domstolen avser tolkningen av en unionsbestämmelse (dom av den 6 oktober 2021, Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, punkt 27, och dom av den 19 september 2024, Booking.com och Booking.com (Deutschland), C-264/23, EU:C:2024:764, punkt 34).

40 Härav följer att frågor som rör unionsrätten presumeras vara relevanta, och en begäran från en nationell domstol kan därför bara avvisas då det är uppenbart att den begärda tolkningen av en unionsbestämmelse inte har något samband med de verkliga omständigheterna eller saken i det nationella målet eller då frågeställningen är hypotetisk eller EU-domstolen inte har tillgång till sådana uppgifter om de faktiska eller rättsliga omständigheterna som är nödvändiga för att kunna ge ett användbart svar på de frågor som ställts till den (dom av den 6 oktober 2021, Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, punkt 28, och dom av den 19 september 2024, Booking.com och Booking.com (Deutschland), C-264/23, EU:C:2024:764, punkt 35).

41 I förevarande fall framgår det av begäran om förhandsavgörande att det är uppenbart att den första frågan, i den del den avser en efterföljande skadeståndstalan, inte har något samband med de verkliga omständigheterna eller med saken i det nationella målet.

42 Den hänskjutande domstolen har nämligen angett att den har att ta ställning till en skadeståndstalan som har väckts av ASG 2 i syfte att erhålla ersättning för den skada som de berörda sågverken påstår sig ha lidit på grund av den ifrågavarande kartellen. Denna domstol har preciserat att det i det nationella målet inte föreligger något annat beslut än 2009 års beslut.

43 Såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 55 i sitt förslag till avgörande antogs detta beslut med stöd av 32b § i Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen (lag mot konkurrensbegränsningar), vars lydelse motsvarar lydelsen i artikel 9 i förordning nr 1/2003, något som Federala konkurrensmyndigheten har bekräftat i sitt skriftliga yttrande.

44 Ett beslut om åtaganden enligt artikel 9 i denna förordning innehåller inte någon slutlig fastställelse i fråga om en överträdelse av artiklarna 101 och 102 FEUF.

45 I artikel 9 i nämnda förordning, jämförd med skäl 13 i samma förordning, föreskrivs nämligen att kommissionen, i förfaranden som inletts med stöd av denna bestämmelse, inte behöver vare sig klassificera eller konstatera en överträdelse. Dess uppgift är snarare begränsad till att mot bakgrund av de problem som kommissionen har konstaterat i sin preliminära bedömning och av de mål som eftersträvas, pröva och eventuellt godta åtaganden som de berörda företagen föreslår. Antagandet av ett beslut om åtaganden avslutar således ett överträdelseförfarande som inletts mot dessa företag genom att dessa kan undvika att en överträdelse av konkurrensreglerna konstateras och att böter eventuellt påförs (se, för ett liknande resonemang, dom av den 29 juni 2010, kommissionen/Alrosa, C-441/07 P, EU:C:2010:377, punkterna 40 och 48).

46 Vad gäller 2009 års beslut framgår det av de uppgifter som den hänskjutande domstolen har lämnat att Federala konkurrensmyndigheten däri fastställde särskilda tröskelvärden för delstaten avseende samarbeten för saluföring av virke samt åtgärder för att minska delstatens ställning på marknaden.

47 2009 års beslut kan således inte anses vara ett slutligt beslut av en nationell konkurrensmyndighet i vilket en överträdelse av konkurrensrätten konstateras, såsom avses i artikel 9.1 i direktiv 2014/104, jämförd med artikel 2 led 12 i samma direktiv. ASG 2:s talan som ligger till grund för det nationella målet kan således inte betraktas som en efterföljande skadeståndstalan.

48 Mot denna bakgrund kan den första frågan inte tas upp till prövning.

Den andra och den tredje frågan

49 Den hänskjutande domstolen har ställt den andra och den tredje frågan, vilka ska bedömas tillsammans, för att få klarhet i huruvida artikel 101 FEUF, jämförd med artikel 2 led 4, artikel 3.1 och artikel 4 i direktiv 2014/104 samt artikel 47 första stycket i stadgan, ska tolkas så, att de utgör hinder för en tolkning av en nationell lagstiftning som innebär att personer som påstår sig ha lidit skada till följd av en överträdelse av konkurrensrätten hindras från att överlåta deras respektive rätt till ersättning till en tillhandahållare av juridiska tjänster så att denne genom sammanföring ska kunna göra dessa anspråk gällande inom ramen för en självständig skadeståndstalan.

50 Om denna fråga besvaras jakande vill den hänskjutande domstolen få klarhet i huruvida den ska underlåta att tillämpa de relevanta bestämmelserna i denna nationella lagstiftning, för det fall det inte är möjligt att tolka dem i överensstämmelse med unionsrätten.

Upptagande till prövning

51 Otto Fuchs Beteiligungen och delstaten har bestritt att den andra och den tredje frågan kan tas upp till prövning.

52 För det första har de gjort gällande att den andra frågan är hypotetisk eller inte nödvändig för att avgöra det nationella målet, och att varken denna andra eller den tredje frågan avser tolkningen av unionsrätten.

53 Det framgår emellertid av handlingarna i målet att den tolkning av unionsrätten som den hänskjutande domstolen har begärt uppenbarligen svarar mot ett objektivt behov knutet till lösningen av det nationella målet.

54 Den hänskjutande domstolen vill nämligen få klarhet i huruvida de unionsrättsliga bestämmelser som avses i punkt 49 ovan utgör hinder för en tolkning av en nationell lagstiftning som innebär att de personer som lidit skada till följd av den ifrågavarande kartellen hindras från att väcka en grupptalan avseende indrivning. Om så är fallet vill den hänskjutande domstolen få klarhet i vilka slutsatser som ska dras av en sådan oförenlighet, för det fall det inte är möjligt att tolka bestämmelserna i RDG på ett sätt som är förenligt med unionsrätten.

55 För det andra har Otto Fuchs Beteiligungen och delstaten gjort gällande att den hänskjutande domstolen har grundat sina frågor på felaktiga antaganden. Den hänskjutande domstolen gjorde bland annat fel när den för det första fann att bestämmelserna i RDG ska tolkas så, att de

ex officio utgör hinder för en grupptalan avseende indrivning på konkurrensrättens område, och för det andra att det, för det fall att de personer som lidit skada till följd av en kartell inte kan väcka en sådan grupptalan, i praktiken skulle vara omöjligt eller i vart fall orimligt svårt för dem att utöva deras rätt till ersättning som de har enligt unionsrätten, eftersom tysk rätt inte erbjuder något lika effektivt alternativ som gör det möjligt för dessa personer att göra gällande denna rätt till ersättning.

56 Enligt domstolens fasta praxis presumeras nationella domstolars frågor om tolkningen av unionsrätten vara relevanta. Dessa frågor ställs mot bakgrund av den beskrivning av omständigheterna i målet och tillämplig lagstiftning som den nationella domstolen på eget ansvar har lämnat och vars riktighet det inte ankommer på EU-domstolen att pröva (se, för ett liknande resonemang, dom av den 26 oktober 2023, EDP – Energias de Portugal m.fl., C-331/21, EU:C:2023:812 punkt 46 och där angiven rättspraxis).

57 Eftersom det enbart är den nationella domstolen som är behörig att tolka och tillämpa nationell rätt, ankommer det på EU-domstolen att beakta den faktiska och rättsliga bakgrunden till tolkningsfrågorna, såsom den angetts i beslutet om hänskjutande (se, för ett liknande resonemang, dom av den 14 november 2024, S. (Ändring av den dömande sammansättningen), C-197/23, EU:C:2024:956, punkt 51 och där angiven rättspraxis). Den i punkt 40 ovan nämnda presumtionen att frågorna är relevanta kan inte brytas endast genom att en av parterna i det nationella målet bestrider vissa faktiska omständigheter vars riktighet det inte ankommer på EU-domstolen att pröva och som är avgörande för hur saken i nämnda mål ska bestämmas (se, för ett liknande resonemang, dom av den 22 september 2016, Breitsamer und Ulrich, C-113/15, EU:C:2016:718 punkt 34 och där angiven rättspraxis).

58 De förutsättningar som avses i punkt 55 ovan grundar sig emellertid på den hänskjutande domstolens bedömning av det nationella sammanhanget i det nationella målet. Denna bedömning omfattas uteslutande av den hänskjutande domstolens behörighet och det ankommer inte på EU-domstolen att pröva huruvida den är korrekt.

59 Under dessa omständigheter och utan att det påverkar den hänskjutande domstolens prövning (se, för ett liknande resonemang, dom av den 27 juni 2018, Altiner och Ravn, C-230/17, EU:C:2018:497, punkt 23), konstaterar domstolen att den andra och den tredje frågan ska upptas till prövning.

Prövning i sak

60 Artikel 101.1 FEUF har direkt effekt i förhållandena mellan enskilda och ger rättigheter för enskilda som de nationella domstolarna är skyldiga att skydda (dom av den 30 januari 1974, BRT och Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs, 127/73, EU:C:1974:6, punkt 16, och dom av den 6 oktober 2021, Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, punkt 32 och där angiven rättspraxis).

61 Den fulla verkan av artikel 101 FEUF och särskilt den ändamålsenliga verkan av det förbud som stadgas i punkt 1 i nämnda artikel skulle undergrävas om inte var och en kunde begära ersättning för en skada som orsakats av en överträdelse av konkurrensrätten (se, för ett liknande resonemang, dom av den 20 september 2001, Courage och Crehan, C-453/99, EU:C:2001:465, punkt 26, och dom av den 6 oktober 2021, Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, punkt 33 och där angiven rättspraxis).

62 Följaktligen har var och en rätt att begära ersättning för uppkommen skada när det finns ett orsakssamband mellan skadan och en sådan överträdelse (se, för ett liknande resonemang, dom av den 13 juli 2006, Manfredi m.fl., C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, punkt 61, och dom av den 6 oktober 2021, Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, punkt 34 och där angiven rättspraxis).

63 Rätten för var och en att begära ersättning för en sådan skada förstärker nämligen den operativa verkan av unionens konkurrensregler och avskräcker från sådant, ofta dolt, handlande som kan begränsa eller snedvrida konkurrensen, och bidrar följaktligen till att bevara en effektiv konkurrens i unionen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 6 oktober 2021, Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, punkt 35 och där angiven rättspraxis).

64 Såsom framgår av skäl 12 i direktiv 2014/104 har denna rätt till ersättning för skada som orsakats av en överträdelse av konkurrensrätten kodifierats i artikel 3.1 i direktivet. I denna artikel föreskrivs att medlemsstaterna ska säkerställa att alla fysiska eller juridiska personer som har lidit en sådan skada ska kunna kräva och få full ersättning för den skadan.

65 I skäl 4 i direktivet anges att rätten till skadestånd kräver att varje medlemsstat ska ha processuella regler som säkerställer att denna rätt utövas effektivt. Enligt detta skäl följer behovet av effektiva processrättsliga rättsmedel också av rätten till effektivt domstolsskydd enligt artikel 47 första stycket i stadgan. Denna rätt motsvaras av skyldigheten enligt artikel 19.1 andra stycket FEU att fastställa de möjligheter till överklagande som behövs för att säkerställa detta skydd inom de områden som omfattas av unionsrätten (se, för ett liknande resonemang, dom av den 16 maj 2017, Berlioz Investment Fund, C-682/15, EU:C:2017:373, punkt 44, och dom av den 6 oktober 2020, État luxembourgeois (Rätt att överklaga en begäran om upplysningar i skattefrågor), C-245/19 och C-246/19, EU:C:2020:795, punkt 47).

66 Såsom föreskrivs i artikel 1.1 i direktiv 2014/104 innehåller direktivet vissa regler avseende skadeståndstalan som unionslagstiftaren har ansett vara nödvändiga för att säkerställa att varje person som har lidit skada till följd av en överträdelse av konkurrensrätten effektivt kan utöva sin rätt att kräva full ersättning för denna skada från ett företag eller en företagssammanslutning.

67 I detta sammanhang definieras begreppet ”skadeståndstalan” i artikel 2 led 4 i direktivet som en talan enligt nationell rätt genom vilken ett yrkande om skadestånd framställs vid en nationell domstol av en part som påstår sig ha lidit skada, av någon som handlar på vägnar av en eller flera parter som påstår sig ha lidit skada, om bland annat den nationella rätten ger den möjligheten, eller av en fysisk eller juridisk person som tagit över rättigheten för den part som påstår sig ha lidit skada, inbegripet den person som förvärvat anspråket.

68 Enligt nämnda direktiv är det således möjligt att väcka skadeståndstalan antingen direkt av den fysiska eller juridiska person som har rätt till ersättning enligt unionsrätten, eller av en tredje part till vilken den påstått skadelidande partens rätt att begära ersättning har överlåtits.

69 Såsom generaladvokaten har påpekat i punkterna 100 och 101 i sitt förslag till avgörande, innehåller artikel 2 led 4 i direktiv 2014/104 emellertid inte någon skyldighet för medlemsstaterna att införa en sådan mekanism för en sådan grupptalan avseende indrivning som den som är aktuell i det nationella målet. Denna artikel reglerar inte heller villkoren för giltigheten av den skadelidandes överlåtelse, till förmån för en sådan grupptalan, av rätten till ersättning för skada som orsakats av en överträdelse av konkurrensrätten.

70 Av detta följer att villkoren för utövandet av rätten till skadestånd, vilka inte regleras i direktiv 2014/104, omfattar både införandet av en mekanism för gemensam skadeståndstalan och de villkor som gäller för giltigheten av en överlåtelse av rätten till ersättning, för skada som påstås ha samband med en överträdelse av konkurrensrätten, till en fysisk eller juridisk person, i syfte att denna person ska väcka en sådan grupptalan vid en nationell domstol.

71 Enligt domstolens fasta praxis ankommer det, i avsaknad av unionsbestämmelser på området, på varje medlemsstat att i sin rättsordning, med iakttagande av likvärdighetsprincipen och effektivitetsprincipen, fastställa villkoren för att utöva rätten att begära ersättning för skada som orsakats av överträdelser av konkurrensrätten (se, för ett liknande resonemang, dom av den 20 september 2001, Courage och Crehan, C-453/99, EU:C:2001:465, punkt 29, och dom av den 28 mars 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punkt 42 och där angiven rättspraxis).

72 Principerna om effektivitet och likvärdighet återspeglas, inom det område som omfattas av direktiv 2014/104, i artikel 4 i detta direktiv, som i huvudsak återger de formuleringar som följer av domstolens praxis. Vid prövningen av den andra och den tredje frågan räcker det emellertid att enbart beakta effektivitetsprincipen, vilken är den enda princip som den hänskjutande domstolen har hänvisat till.

73 Enligt denna bestämmelse ska medlemsstaterna, i enlighet med sistnämnda princip, se till att alla nationella regler och förfaranden som gäller rätten att yrka skadestånd utformas och tillämpas på ett sätt som inte medför att det i praktiken blir omöjligt eller orimligt svårt att utöva den i unionsrätten förankrade rätten till full ersättning för skada som orsakats av en överträdelse av konkurrensrätten.

74 Domstolen har särskilt slagit fast att de nationella regler som är tillämpliga på konkurrensrättens område inte får undergräva en effektiv tillämpning av artiklarna 101 FEUF och 102 FEUF utan ska ta hänsyn till särdragen i konkurrensrättsliga mål, vilka generellt sett kräver en komplicerad analys av de faktiska och ekonomiska omständigheterna (se, för ett liknande resonemang, dom av den 20 april 2023, Repsol Comercial de Productos Petrolíferos, C-25/21, EU:C:2023:298, punkt 60 och där angiven rättspraxis).

75 I avsaknad av unionsbestämmelser på området ankommer det enligt EU-domstolens fasta praxis på varje medlemsstat att i sin rättsordning ange vilka domstolar som är behöriga och fastställa de processuella regler som gäller för talan som syftar till att säkerställa skyddet av de rättigheter för enskilda som följer av unionsrätten. Medlemsstaterna bär likväl ansvaret för att dessa rättigheter i varje enskilt fall tillförsäkras ett effektivt domstolsskydd såsom föreskrivs i artikel 47 i stadgan (dom av den 19 november 2019, A.K. m.fl. (Oavhängigheten hos avdelningen för disciplinära mål vid Högsta domstolen), C-585/18, C-624/18 och C-625/18, EU:C:2019:982, punkt 115 och där angiven rättspraxis). Såsom har påpekats i punkt 65 ovan hänvisar skäl 4 i direktiv 2014/104 till rätten till ett sådant skydd.

76 I förevarande fall, och såsom framgår av punkterna 28–33 ovan, hyser den hänskjutande domstolen tvivel om huruvida en nationell rättspraxis i vilken RDG tolkas på så sätt att den utgör hinder för personer som lidit skada till följd av en överträdelse av konkurrensrätten att väcka grupptalan avseende indrivning, är förenlig med effektivitetsprincipen och rätten till ett effektivt domstolsskydd.

77 Den hänskjutande domstolen har i detta avseende, för det första, angett att en sådan talan är det enda rättsmedel som gör det möjligt för dessa personer att genom sammanföring göra gällande sin rätt till ersättning. För det andra skulle nämnda personer kunna väcka skadeståndstalan i eget namn och för egen räkning men detta skulle inte göra det möjligt för dem att utöva denna rätt på ett effektivt sätt. Med hänsyn till att en individuell talan avseende överträdelse av konkurrensrätten är synnerligen komplicerad, lång och kostsam, tenderar de drabbade personerna att avstå från att väcka en sådan individuell talan, särskilt när det är fråga om en skada till ett ringa värde.

78 Samtliga parter i det nationella målet – med undantag för ASG 2 – och övriga intressenter som avses i artikel 23 första stycket i stadgan för Europeiska unionens domstol, har emellertid i sina yttranden till domstolen lämnat ett antal uppgifter i syfte att nyansera påståendena i begäran om förhandsavgörande.

79 För det första har dessa parter och intressenter ifrågasatt den hänskjutande domstolens påstående att den nationella rätten ex officio utesluter att personer som har lidit skada till följd av en överträdelse av konkurrensrätten från att väcka en grupptalan avseende indrivning. Denna lagstiftning har endast ansetts olämplig i samband med särskilda mål avseende konkurrensrätten, i vilka användningen av en sådan talan i praktiken leder till ett åsidosättande av de bestämmelser i RDG som förbjuder ingripande av den som tillhandahåller juridiska tjänster i händelse av en intressekonflikt.

80 För det andra finns det anledning att nyansera konstaterandet att den nationella rätten inte erbjuder något alternativ till en sådan talan genom vilket skadelidande ges möjlighet att genom sammanföring göra gällande sin rätt till ersättning. Överlåtelse av fordringar i form av äkta factoring, det vill säga inte enbart en överföring för förvaltarskap utan en fullständig överföring av fordran till en tredje person mot omedelbar betalning av en ekonomisk motprestation från denna person till överlåtaren, och *litis consortium*, som består i att flera sökande gemensamt väcker talan, vilket bland annat gör det möjligt för dem att låta genomföra gemensamma värderingar och expertutlåtanden för att fastställa storleken på deras respektive skada, utgör i detta avseende möjliga alternativ som enligt tysk rättspraxis är tillåtna i konkurrensrättsliga tvister.

81 För det tredje kan den hänskjutande domstolens övervägande, att de skadelidande parterna är benägna att avstå från att utöva sin rätt till ersättning om de endast kan göra gällande denna inom ramen för en individuell talan, i förevarande mål ifrågasättas med hänsyn till storleken på de berörda sågverkens individuella anspråk. Detta innebär att deras eventuella ointresse av en sådan typ av talan bör relativiseras.

82 I detta avseende finns det anledning att konstatera att det endast ankommer på den hänskjutande domstolen att kontrollera huruvida en tolkning av nationell rätt, enligt vilken en grupptalan avseende indrivning i konkurrensrättsliga tvister inte är möjlig, leder till att det blir omöjligt eller orimligt svårt att utöva den rätt till ersättning som personer som lidit skada till följd av en överträdelse av konkurrensrätten har enligt unionsrätten, eller till att dessa fråntas ett effektivt domstolsskydd.

83 Det ankommer på den nationella domstolen att i detta syfte beakta samtliga relevanta omständigheter avseende de villkor som föreskrivs i nationell rätt för att utöva rätten till ersättning för skada till följd av en sådan överträdelse (se, analogt, dom av den 28 mars 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punkt 45).

84 Det är endast för det fall att den hänskjutande domstolen, efter denna kontroll, skulle komma fram till, för det första, att ingen av de kollektiva mekanismer, vilka i den nationella rätten ges som alternativ till en grupptalan avseende indrivning, gör det möjligt att på ett effektivt sätt göra gällande den rätt som tillkommer de personer eller den grupp av personer som begär ersättning för skada som påstås ha orsakats – i förevarande fall de berörda sågverken – genom en överträdelse av konkurrensrätten, och, för det andra, att de villkor för att väcka individuell talan som föreskrivs i den nationella rätten gör det omöjligt eller orimligt svårt att utöva denna rätt till ersättning, och således utgör ett åsidosättande av deras rätt till ett effektivt domstolsskydd, som den hänskjutande domstolen måste slå fast att den nationella rätten, tolkad på så sätt att den utesluter en sådan talan om ersättning, inte uppfyller de krav i unionsrätten som anges i punkterna 71–75 ovan.

85 Det ska i detta hänseende understrykas att med hänsyn till särdragen i konkurrensrättsliga mål och i synnerhet den omständigheten, om vilken det erinrats i punkt 74 ovan, att väckande av skadeståndstalan för en överträdelse av konkurrensrätten i princip kräver en komplicerad bedömning av de faktiska och ekonomiska omständigheterna, kan det faktum, att det i nationell rätt finns mekanismer som gör det möjligt att sammanföra enskilda anspråk, underlätta för de skadelidande att utöva sin rätt till ersättning. Sådana mekanismer kan bland annat underlätta en självständig skadeståndstalan i fall där en konkurrensmyndighet inte slutgiltigt har konstaterat en överträdelse.

86 Den komplexitet och de kostnader som är förenade med en sådan skadeståndstalan räcker emellertid inte i sig för att dra slutsatsen att det i praktiken skulle bli omöjligt eller orimligt svårt att utöva rätten till ersättning inom ramen för en individuell talan. I avsaknad av mekanismer för att sammanföra enskilda anspråk från de personer som lidit skada till följd av en överträdelse av konkurrensrätten, skulle detta i så fall leda till att dessa personer fråntogs sin rätt till ett effektivt domstolsskydd. Den hänskjutande domstolen skulle nämligen, efter en bedömning av samtliga rättsliga och faktiska omständigheter i det enskilda fallet, endast kunna komma till en sådan slutsats om den fann konkreta omständigheter i nationell rätt som utgör hinder för att väcka en sådan individuell talan.

87 I händelse av att den hänskjutande domstolen konstaterar att mekanismen med en grupptalan avseende indrivning i det nationella målet skulle vara det enda rättsmedel genom vilket de berörda sågverken på ett effektivt sätt kunde göra gällande sin rätt till ersättning för den skada som de påstår sig ha lidit till följd av den ifrågavarande kartellen, påverkar inte detta tillämpningen av nationella bestämmelser som, i syfte att skydda enskilda, reglerar den verksamhet som bedrivs av tillhandahållare av sådana indrivningstjänster, bland annat i syfte att säkerställa kvaliteten på dessa tjänster och att den ersättning som sådana leverantörer uppbär är objektiv och proportionerlig, samt att förhindra intressekonflikter och förfarandemissbruk.

88 Vad slutligen gäller följderna av den hänskjutande domstolens eventuella konstaterande att ovannämnda nationella rättspraxis är oförenlig med rätten till ett effektivt domstolsskydd, framgår det av punkterna 60 och 64 ovan att rätten till full ersättning för skada som orsakats av en överträdelse av konkurrensrätten, vilken har kodifierats i artikel 3.1 i direktiv 2014/104, grundar sig på den direkta effekt som tillerkänns artikel 101.1 FEUF.

89 Av EU-domstolens praxis framgår att artikel 47 i stadgan i sig är tillräcklig och inte behöver preciseras genom bestämmelser i unionsrätten eller i nationell rätt för att ge enskilda en rätt som kan åberopas som sådan (dom av den 17 april 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, punkt 78, och dom av den 20 februari 2024, X (Avsaknad av skäl för uppsägning), C-715/20, EU:C:2024:139, punkt 80) och där angiven rättspraxis).

90 Av principen om unionsrättens företräde följer att den nationella domstol som inom ramen för sin behörighet ska tillämpa unionsbestämmelser, även för det fall det inte är möjligt att tolka nationell rätt i enlighet med kraven i unionsrätten, är skyldig att säkerställa att dessa bestämmelser ges full verkan genom att, på eget initiativ, om det behövs, underlåta att tillämpa nationell lagstiftning eller praxis som strider mot en unionsrättslig bestämmelse med direkt effekt, även senare sådan, utan att vare sig begära eller avvakta ett föregående upphävande av denna lagstiftning eller praxis genom ett lagstiftnings- eller annat konstitutionellt förfarande (se, för ett liknande resonemang, dom av den 24 juni 2019, Popławski, C-573/17, EU:C:2019:530, punkterna 57 och 58 samt där angiven rättspraxis), och dom av den 25 januari 2024, Em akaunt BG, C-438/22, EU:C:2024:71, punkt 37 och där angiven rättspraxis).

91 I det fall som avses i punkt 84 ovan ska den hänskjutande domstolen således först, med beaktande av den nationella rätten i dess helhet och med tillämpning av de tolkningsmetoder som är erkända i denna rätt, avgöra huruvida det är möjligt för den att tolka de relevanta bestämmelserna i RDG på ett sätt som är förenligt med unionsrättens krav, utan att för den skull tolka dessa bestämmelser *contra legem* (se, analogt, dom av den 22 juni 2022, Volvo och DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, punkt 52 och där angiven rättspraxis).

92 Såsom har påpekats i punkt 79 ovan har vissa av parterna i förfarandet vid domstolen angett att de i det nationella målet aktuella nationella bestämmelserna inte automatiskt utesluter möjligheten att använda sig av systemet med grupptalan avseende indrivning i konkurrensrättsliga mål. Dessa parter har vidare påpekat att dessa bestämmelser tolkas av vissa nationella domstolar på så sätt att användningen av denna mekanism i ett konkret fall förutsätter uppfyllande av villkor som syftar till att säkerställa att de tjänster som tillhandahålls håller god kvalitet, att tjänsteleverantörens ersättning är lämplig och att det inte föreligger någon intressekonflikt hos tjänsteleverantören.

93 Det är endast om det inte är möjligt att göra en tolkning som är förenlig med unionsrätten som den hänskjutande domstolen är skyldig att underlåta att tillämpa dessa bestämmelser (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 januari 2021, Whiteland Import Export, C-308/19, EU:C:2021:47, punkt 63 och där angiven rättspraxis).

94 Mot bakgrund av det ovan anförda ska den andra och den tredje frågan besvaras enligt följande. Artikel 101 FEUF, jämförd med artikel 2 led 4, artikel 3.1 och artikel 4 i direktiv 2014/104 samt artikel 47 första stycket i stadgan, ska tolkas så, att de utgör hinder för en tolkning av en nationell lagstiftning som innebär att personer som påstår sig ha lidit skada till följd av en överträdelse av konkurrensrätten hindras från att överlåta sin rätt till ersättning till en tillhandahållare av juridiska tjänster så att denne genom sammanföring ska kunna göra dessa anspråk gällande inom ramen för en självständig skadeståndstalan, förutsatt att

– det i nationell rätt inte föreskrivs någon annan möjlighet att sammanföra de skadelidande personernas individuella anspråk på ett sätt som säkerställer ett effektivt utövande av rätten till ersättning, och att

– det visar sig, med hänsyn till samtliga omständigheter i det enskilda fallet, att det är omöjligt eller orimligt svårt för nämnda personer att väcka en individuell skadeståndstalan, vilket innebär att de fråntas sin rätt till ett effektivt domstolsskydd.

Om det inte är möjligt att tolka den nationella lagstiftningen på ett sätt som är förenligt med unionsrättens krav, är den nationella domstolen enligt dessa unionsrättsliga bestämmelser skyldig att underlåta att tillämpa den nationella lagstiftningen.

Rättegångskostnader

95 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (stora avdelningen) följande:

Artikel 101 FEUF, jämförd med artikel 2 led 4, artikel 3.1 och artikel 4 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/104/EU av den 26 november 2014 om vissa regler som styr skadeståndstalan enligt nationell lagstiftning för överträdelser av konkurrensrättsliga bestämmelser i medlemsstaterna och i Europeiska unionen, och med artikel 47 första stycket i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna,

ska tolkas så,

att de utgör hinder för en tolkning av en nationell lagstiftning som innebär att personer som påstår sig ha lidit skada till följd av en överträdelse av konkurrensrätten hindras från att överlåta sin rätt till ersättning till en tillhandahållare av juridiska tjänster så att denne genom sammanföring ska kunna göra dessa anspråk gällande inom ramen för en skadeståndstalan som inte följer på ett slutligt och bindande beslut, bland annat vad gäller fastställandet av de faktiska omständigheterna, från en konkurrensmyndighet som konstaterar en sådan överträdelse, förutsatt att

– **det i nationell rätt inte föreskrivs någon annan möjlighet att sammanföra de skadelidande personernas individuella anspråk på ett sätt som säkerställer ett effektivt utövande av rätten till ersättning, och att**

– **det visar sig, med hänsyn till samtliga omständigheter i det enskilda fallet, att det är omöjligt eller orimligt svårt för nämnda personer att väcka en individuell skadeståndstalan, vilket innebär att de fråntas sin rätt till ett effektivt domstolsskydd.**

Om det inte är möjligt att tolka den nationella lagstiftningen på ett sätt som är förenligt med unionsrättens krav, är den nationella domstolen enligt dessa unionsrättsliga bestämmelser skyldig att underlåta att tillämpa den nationella lagstiftningen.

Underskrifter